

ЛИСТИ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО ДО МИХАЙЛА ВОЗНЯКА

Стосунки двох великих діячів української науки й культури Михайла Грушевського та Михайла Возняка — одна із світлих сторінок в історії України першої третини ХХ століття. Ці відносини — приклад того, з якою великою шанною ставився всесвітньо відомий учений до свого молодшого колеги літературознавця.

У рукописному відділі Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка АН УРСР у фонді академіка Михайла Возняка (фонд № 82) зберігаються 52 листи М. Грушевського до М. Возняка. Листи ці припадають на різні роки: перші датовані 1912 роком, останній — 1931 роком. Звідси видно, що знайомство і співпраця М. Грушевського з М. Возняком починається з Наукового товариства ім. Шевченка у Львові. Пізніше, після переїзду М. Грушевського до Києва (1907 р.) учений-історик не тільки пильно стежив за зростанням молодого М. Возняка, а й заохочував його до серйозної наукової праці. Про це свідчать листи, написані в 1912, 1913 роках у Києві.

Та найактивніше листування припадає на 1926—1930 роки, коли М. Грушевський розгорнув у Києві велику роботу як видавець і організатор наукових сил. Заходами і під безпосереднім керівництвом М. Грушевського в другій половині 20-х років виходить двомісячник «Україна». Таким же був збірник «За сто літ», усі випуски якого теж редагував М. Грушевський.

Десь від 1926 року починається активна співпраця М. С. Возняка з ВУАН (Всеукраїнською Академією наук). У червні 1926 року М. Возняка та інших галицьких учених (Ф. Колессу, К. Студинського, В. Щурата) при сприянні М. Грушевського було обрано академіками ВУАН. І не вина М. Грушевського, що в жовтні 1933 року цих же вчених було виключено з Академії наук як «ворогів трудящих мас України». Надходили чорні роки нашої історії.

З листів М. Грушевського до М. Возняка дізнаємося, як вчений-історик закладав основи радянського франкознавства і яку велику допомогу в цьому надавав радянським ученим М. Возняк, який жив у Львові, був близько зв'язаний з архівом І. Франка. На особливу увагу заслуговує шостий випуск збірника «Україна» за 1926 рік, цілком присвячений творчості І. Франка. Зі спогадами про великого Камєняра виступив М. Грушевський. Значну участь у підготовці збірника взяв М. Возняк.

На цей час припадає активна робота М. Возняка над вивченням творчості І. Франка. Він упорядковує листування І. Франка з М. Драгомановим (№ 14) — те, що не ввійшло до видання М. Павлика. Через К. Студинського, який неодноразово віїжджав у Радянську Україну, М. Грушевський запрошує М. Возняка до співпраці над матеріалами про участь І. Франка в соціалістичному русі, про його діяльність в епоху радикалізму (№ 4). Цікавить його думка львівського колеги про передмову І. Франка «Дещо про самого себе» та статтю про нього «Смутна прова» (№ 6,8).

В одному з листів М. Грушевський просить М. Возняка висловити свій погляд з приводу москвофільства в Галичині та на Закарпатті з 1848 до 1914 року (№ 8). А найголовніше — для М. Грушевського і київських учених важливе значення мала джерельна база суспільно-політичного та літературно-художнього життя в Галичині в ХІХ— на початку ХХ століття.

М. Грушевський турбується у цей час про матеріальне становище М. Возняка, який в умовах польської санації залишився без засобів до існування і перебивався випадковими літературними заробітками (№ 10, 11).

З листування можна дізнатися, як нелегко склалися стосунки М. Грушевського з керівництвом Всеукраїнської Академії наук, зокрема з академіками А. Кримським та С. Єфремовим (№ 11). Та, незважаючи на всі труднощі, М. Грушевський вів надзвичайно велику роботу і як вчений-історик, і як організатор наукових сил України. На початку 30-х років у листах М. Грушевського відчутні сумні нотки, зв'язані з наступом холодних часів сталінських репресій.

З усіх відомих 52 листів публікується тільки 18, ті, які найбільше передають пульс наукового і культурного життя того часу. Інші листи — повідомлення, переважно побутового характеру, будуть менш цікавими для нашого сучасника. Всі листи, що подаються, досі не друковані. Вони писані рукою Михайла Грушевського і надіслані з Києва.

При деяких листах збереглися конверти. Листи писані на папері різного формату, частина з них — на листовому папері, деякі — на папері великого формату. На листах не збереглося додаткових позначок, лише на деяких з них проставлене P. [ost] S. [criptum] (№ 7, 12, 14).

Листи М. Грушевського до М. Возняка не тільки розширюють наше уявлення про видатні постаті української науки, вони вводять нас у плин бурхливого наукового та літературного життя 20-х років.

Листи подаємо за правописом автора, лише в деяких випадках уніфікуючи вживання великої букви та вставляючи відсутні розділові знаки.

Михайло ГНАТЮК.

№ 1

Високоповажний пане!

Прошу Вас якнайскоріше віддати решту скрипту збірника філолог[ічної] секції, котрий редагуєте (твори М. Шашкевича)¹, бо тепер друкарня має змогу робити і треба тай в найближчій часі, за кілька тижнів випустити. Прошу рівно ж невдовзі передати мені обіцяні рецензії, статтю для київ[ських] записок і рецензію на книгу Петрова².

З повагою М. Грушевський.

№ 2

8. IX. [1]924 [р.]

Високоповажний Михайло Степанович!

Я одержав Вашого листа і «знадібки», за котрі дякую. Пришліть і оповіданнє, і «Терен у носі»³, і кореспонденцію, яку виберете, все се сподіваюсь розмістити. А перед усім прошу поспішити з статтею «Франко і радикальна партія», і вже час крайній, бо з статей треба книжку починати. Чи не будете мати також фотографій Франка з різних часів? Просив би сфотографувати його могилу — а коли була видана, то прислати ілюстрацію.

66 дол. чи одержали? 50 дол. постараюсь Вам прислати з кінцем жовтня або в падолисті. Бракуючи книжки «України»⁴, попрошу нашого бібліотекаря собі занотувати — але дуже трудно їх знайти. Я сам не маю.

З щирим привітом М. Грушевський

ЛНБ АН УРСР, від. рук., ф. 270, спр. 82, арк. 4, Автограф.

№ 3

30. III. [1]926 [р.]

Високоповажний добродію!

Тиждень тому післали Вам в рахунок гонорару тридцять долярів, а три дні тому прийшли Ваші матеріали про Єфименка і Нечуя⁵. Вони, розуміється, інтересні — але такого істор. літер. і біографічного матеріалу ми й так занадто багато маємо в порівнянню з нашою можливістю їх друкування: всього 15—20 др. арк. на рік. Тому вони попадають в безконечну чергу і виплачувати під них ми нічого не можемо: гонорарні гроші дістаємо ex post, з великим запізненням і то звичайно невелику частину належного: 15—20 — умови книжного ринку дуже лихі.

Правильно платити і скоро друкувати можемо тільки те, що замовляємо самі відповідно потребі видавництва («Україна»)⁶. А тепер така потреба в статтях про Франка. Прошу написати Ваше ім'я і по-батьку, і адресу, на яку посилати гроші. Писали мені, що займаєтесь його біографією. Може б схотіли написати про Франка і заснування радикальної партії: участь Франка у її заснуванні і першим періоді її — до його виходу? На аркуш такого друку або трошечки більше. Прошу відповісти.

Друге — се вже в площині Академії. Академік Студинський писав, що Ви ладите переписку Франка з Драгомановим⁷, листи того і другого. Я взявся б се випустити як том Академії («Комісії Західної України»). Академія, правда, гонорарів не платить, але можна б оплатити працю Вашу з т. зв. «науково-операційних коштів». Коли ж Ви погодитесь пустити її сюди, то прошу написати, коли вже буде готова, скільки аркушів друку, чи буде вступна стаття, якої великості, а я по одержанню постараюсь перевести

фінансову сторону. Може й інше листування Франка вдалося б перевести. Прошу написати, що і на який час може бути. З того часу, як тут на столі рукопись, може, починаються для неї якісь можливості.

З повагою М. Грушевський

ЛНБ АН УРСР, від. рук., ф. 270, спр. 82, арк. 6. Автограф.

№ 4

20. IX [1]926 [р.]

Високоповажний Михайло Степанович!

Листа Вашого дістав і рішив я так: семи днями пошлемо Вам 50 долярів, се буде Вам в рахунок гонорару від «України» за статтю про Франка і всякий матеріал, що буде по змозі міститись, по друкуванні статті про Франка зробимо обрахунок і пошлемо. А ті 30 долярів, що ми Вам послали в березні, прошу рахувати як осібновання Академії на копіювання листів Франка—Драгоманова. Не знаю, чи вдасться післати Вам іще щось на сю ціль до жовтня (з І. Х. новий бюджетний рік), коли вдасться, то пішлемо, але не обіцяю. Прошу ладити сей корпус — передмову не більше 2—3-х аркушів з таким підходом: взаємовідносини Драгоманова—Франка як влучний момент в розвою галицько-українських взаємин і життя Галичини (те, що не вміститься у передмову, зможете розробити в статтях до «України», а для академічного тому чи може двох томів (розміром не більше 20—25 арк. кожен) перед усім — корпус їх листів. Маєте час — раніш осені друкувати не можна. Думаю, що не раніш грудня, і то тільки І том. Се буде видання «Комісії Західної України» Академії, що започатковане фірмою Академії. Восени я постараюсь, крім коштів копіювання, видобути якусь суму для Вас (гонорару як такого Академія не платить).

Для книжки «України», присвяченої Франкові, проф. Студинський обіцяє статтю про Франка у зв'язку з 1-им соціалістичним процесом, прошу умовитися з ним так щоб стаття служила по змозі немов продовженням: у вступі оповісти про ті роки, що лежатимуть між статтею проф. Студинського і Вашою темою, розмір 20—28 стор. [інок] не більше! Статтю просив би на вересень. Крім статті, як я вже писав,— могло б бути щось з ненадрукованих творів, на 8—10 стор. [інок] і збірка листів не більше 16 стор. [інок], інтересну не тільки з особистого, але й з громадського погляду.

Матеріали Ваші, прислані досі, буду пропускати по змозі. Бажана фотографія Франка — з молодих літ, часів процесу і з р. [оку] 1890. Чи Ви дістали що з «України» 1924—5 рр.? Напишіть, то дошлемо.

З щирим поздоровленням, Михайло Грушевський.

ЛНБ АН УРСР, від. рук., ф. 270, спр. 82, арк. 7. Автограф.

№ 5

20. VI. [1]926 [р.]

Високоповажний Михайло Степанович!

Писав мені ак. [адемiк] Студинський, що з грошима, післаними на адресу Ціппера, вийшли труднощі, так що Ви мусіли писати повинність і т. д. От непередвиджена прикрість. Біда з тими заграничними переказами, силкуєшся як краще, а виходить знов зле. Сподіюсь, що Ви їх одержите нарешті. А ще до дальшого, обміркуйте з акад. [еміком] Студинським, як краще поступати. Я в першу чергу чекаю від Вас статтю про Франка в радикальній партії. Сю статтю конче* прошу надіслати нам не дальше серпня, так щоб до кінця серпня я її мав певно. З матеріалами іншими про Франка можете трохи проволікти, досить буде часу, коли я дістану їх у вересні, а кореспонденцію Франка з Драгомановим навіть і в жовтні. Ваш драгоманівський матеріал (листування з галичанами) я пропустив весь, поділивши на 3 пайки, відповідно до їх змісту: полеміка з «Ділом» з приводу австро-руських споминів пішла в «Україну» II—III, фольклорна стаття в «Первіснім громадянстві»⁸, саме листування в «Україні» IV. Інший матеріал пропускати по зможі після виходу книжки «України» про Франка. В чернігівському збірнику пускаю листування Глібова⁹. На осінь замишляю збірник матеріалу «За сто літ» (1. 18—1918); просять більше з соціаліст. [ичного] руху, коли не дістану від Вас щось таке, то думаю пустити листування Чубинського¹⁰.

З побажанням всього доброго М. Грушевський

ЛНБ АН УРСР, від. рук., ф. 270, спр. 82, арк. 9. Автограф.

№ 6

7. XI. [1]926 [р.]

Вельмишановний Михайло Степанович!

Сьогодні посилаємо для Вас через Ціппера¹¹ 75 дол. гонорару від Лакизи¹². Пятдесят долярів, що хочу послати з ред. «України», чи можна адресувати на Вашу львівську адресу — кажуть, що при теперішнім, доволі твердим курсі злотого, се наче виходить не зле. Чекаю Вашої відповіді, зараз однаково не можна післати, бо ліцензія з висилкою на 75% використана.

В переднім листі я просив прислати мені в перекладі передмову Франка «Niесо o sobie samet»**, 1897. Тепер ще прошу списати мені статейку «Діла» «Смутна проява», з приводу сеї його професії і означить дату «Діла», коли воно вийшло. Чи з кореспонденції Франка або що Вам відомо

* Підкреслення в оригіналі.

** «Дещо про самого себе» (польськ.)

його умотивування свого виступу як він умотивував у ЛНВ (Літературно-науковому віснику) 1906, і свою «Dichter des Verrates».*

Хочу відомости, чи і коли можете бути готові з першим томом кореспонденції Франка—Драгоманова і якої величини. Се мені треба знати при укладанні видавничого плану Академії на 1927 рік.

Ваш М. Грушевський

ЛНВ АН УРСР, від. рук., ф. 270, спр. 82, арк. 13. Автограф.

№ 7

21. IX. [19]26 [р.]

Дорогий Михайло Степанович!

З приємністю доношу, що уже перед кількома годинами винесено ухвалу, що всі три нововибрані галицькі академіки мають дістати платню без будь яких умов і застережень, і Академія клопотатиметься, щоб частина платні йшла у валюті. Не потрібно додавати, що як досі, так і далі пильнуватиму Ваших інтересів, скільки лише буде в моїх силах. Сими днями висилаю Вам в рахунок гонорару «України» і «Сто літ»¹³ 170 доларів — львину пайку остаточної ліцензії «України». Постарайтеся приїхати в листопадову сесію Академії — се буде добре, що Ви зв'яжетеся тісніше з тутешньою науковою працею, може тепер і Ваша праця протікатиме в кращих умовах.

Щиро зичливий Михайло Грушевський

[P. S.] Як з фотографіями збірника пісень Кондрацького?¹⁴

ЛНВ АН УРСР, від. рук., ф. 270, спр. 82, арк. 3. Автограф.

№ 8

30. XI. [19]26 [р.]

Високоповажний Михайло Степанович!

Одержав «Смутну прояву»¹⁵ і дуже дякую. Коли б ласка, просив би з брошури Франка «Як я став казньонним радикалом»¹⁶ кілька виписок, які х-[аракте]ризують грані Франка на консолідовані круги львівські. І коли та брошура вийшла? Тут її ніде нема.

А тепер більше доручення, коли Вам можливо його виконати. Одному діячеві потрібно матеріал на такі питання:

«1. Коли формально зорганізувалось москвофільство в Галичині і на Закарпатській Україні.

* «Поет зради» (нім.)

2. Які основні фактори були для цього.
3. Основні пори (радше моменти) москвофільської роботи в період 1848—1868-і до 1914 рр.
4. Деякі постанови з'їздів, що з'ясовують реакційні змагання москвофілів та їх організацію».

Се не дуже прецезійно, але так мені подано на письмі. Чоловік хоче мати матеріал для характеристики. Нам залежить на тім, щоб вдовольнити його прохання. Тому просимо не відмовити. Ви можете зробити се в формі статті, котру потім можна б було і надрукувати або в формі вибірки сирового матеріалу; але чоловіку тому залежить, як бачу на часі, хтів би дістати скоро, видно, що потребує для ілюстрації трохи автентичних текстів — з ухвал з'їздів і всяких офіціальних екзистенцій. Вложену Вами в се працю постараюсь відповідно компенсувати. Коли б мусіло через се трохи потягтись викінченне і тому кореспонденції Драгоманова з Франком, то нехай кореспонденція трохи потягнеться (однак небагато надій, що з І. П.¹⁷ вже можна було почати друк), ніж аби Ви відмовилися від сього доручення.

Недавно післали 40 долярів на Вашу Львівську адресу, се на видатки (працю «Кореспонденція Франка—Драгоманова», з коштів Академії).

З щирим привітом М. Грушевський

ЛНБ АН УРСР, від. рук., ф. 270, спр. 82, арк. 15. Автограф.

№ 9

9. XII. [1]926 [р.]

Високоповажний Михайло Степанович!

Дякую передусім за книжку «Життя і Слова». Поверну, використавши з подякою. Також за дати до присланих фотографій. Щодо матеріалів про москвофільство,— вибачте, що невчас розійшовся з сею пропозицією. Я не уявляв собі Ваших обставин, а нам дуже залежало на тім, щоб вдоволити людину, яка до нас по се звернулась. Ну що ж робити.

З огляду на гостру потребу в грошах, про яку пишете, ми пошлемо завтра Вам 56 або 57 долярів — стільки ще лишилося ліцензії в Академії, а з нової ліцензії, як тільки прийде, постараюсь вислати як мога більше — мабуть при кінці сього місяця.

З щирим привітом М. Грушевський

ЛНБ АН УРСР, від. рук., ф. 270, спр. 82, арк. 16. Автограф.

№ 10

23. I. [1]927 [р.]

Високоповажний Михайло Степанович!

Дуже мені жалко, що я досі не міг Вам післати грошей. От уже більше як місяць Академія з дня на день чекає на ліцензію на висилку валюти за кордон, і не може дочекатись, а приватна висилка така трудна, що не маю сумніння посилати котрогось співробітника стояти з ночі в черзі на морозі, щоб мати змогу післати 50 долярів (більше не можна єдиній особі того самого місяця післати). Як тільки ліцензія прийде, зараз пошлемо, через книгарню Шевченка. Тепер ще нагадаю Вам Вашу обіцянку прислати фольклорну статтю про Франка для «Первісного громадянства». За тиждень почнемо видавати матеріал до друкарні, а хоч се не з перших статей, все ж її треба мати вже тепер, і я прошу з нею посліпитись. Чи дістали книжку «Первісного громадянства»? Сими днями піде до Вас «Науковий збірник. 1926»¹⁸ з двома Вашими матеріалами, а десь за місяць збірник «За сто літ» з двома Франковими речами. Франкова книжка з Вашою великою статтею вже складається нарешті (тільки недавно одержали кінець статті акад. Студинського).

Ваш М. Грушевський

ЛНБ АН УРСР, від. рук., ф. 270, спр. 82, арк. 18. Автограф.

№ 11

26. II. [1]927 [р.]

Високоповажний Михайло Степанович

Одержав я Вашу статтю про Франка як етнографа, дуже дякую. Про одержання листування (Франка—Драгоманова) я вже перед тим писав Вам. Посилання коректи розуміється річ можлива (хоч бувають часом капризи в поштових посылках, що вони замість 5 днів ідуть 15!). Але перше друкарня в слабій фактичній залежності від Академії, і гримасує, а головне — що управа Академії фактично цілком в руках Кримського і Єфремова, котрі в кожній справі, котру я порушую, шукають можливості не закладати відповідно мої пропозиції, а навпаки — обернути проти мого бажання. І тут справу посилення коректи я вдруге поставив і вдруге її полагодили негативно, позавчора («слухняна більшість» завсігди підтримує згаданих диктаторів). Годі я рішив поспробувати неофіційно: доручив секретареві археографічної комісії Іванцеві¹⁹ (се швагер Кримського, якого я застав на сій посаді, він розуміється вірно служить йому, але бодай про око мусить робити нібито так як я кажу як голова археографічної комісії), щоб послав Вам шпальти від себе по першій коректі, з тим, що Ви будете повертати їх негайно і поки друкарня ламатиме шпальти і правитиме другу тутешню коректу — котру робитиме К. О. Лазаревська²⁰. Ваша коректа має посліти до друку і її поправки можуть бути використані при останній ревізії, коли

ж вона спізниться, нічого робити — не доводячи друкарню до скарги, треба друкувати за коректою Лазаревської. Отже, завтра мають бути післані Вам перші 2 аркуші. Ви їх якнайскорше поверніть, адресуючи Григорію Антоновичу Іванцеві, Академія наук. Короленка 54. А я по кількох посилках Вас повідомлю, чи поспівають Ваші коректи на час, чи ні. Іванцеви ж давайте директиви наперед щодо можливих змін в тексті — я йому передам і ту поправку, яку Ви прислали.

Доповнення до біографії Франка пішли — в кінці Вашої статті в збірнику «За сто літ», там же «Терен у носі». Нову статтю Вашу про Франка, коли здецидується мені прислати, я певен, що випишу до І. Х., а гроші будемо посилати, як я писав — оскільки не прийде ліцензія — щомісяця по 50 долярів. Ми післали Вам 50 долярів (10 днів тому) я прошу на них негайно прислати квіт, бо то на рахунок Академії — я, здається, написав Вам додому. Зараз по І. ПІ пішлемо знову 50 долярів — на сі не треба квіту, бо се на рахунок гонорарів «України». Будьте певні, що я з повною готовністю і приємністю піду на зустріч Вашим бажанням, тільки не завсігди можу здійснити їх, бо стрічаю в своїй роботі і планах занадто багато перешкод, стихійних і умисних, злобних.

З щирим привітом М. Грушевський

ЛНБ АН УРСР, від. рук., ф. 270, спр. 82, арк. 20. Автограф.

№ 12

8.IV.[1]927 [р.]

Дорогий Михайле Степановичу!

Два листи Ваші — з статтею про Олександрова²¹ листування Франка — Доманицького²² одержав. Розпорядився, щоб 4 аркуші друкували без Вашої коректи і більше Вам не посилали. Доручено нашому кращому коректору читати можливо уважно.

На засіданні історико-філологічного відділу згадав, що Ви не маєте видань Академії. Президія висловила здивоване, ухвалено посилати Вам все і попередні. По якимсь часі постараюсь приготувати так скоро, як тільки зможу. Гроші пошлють тільки при кінці місяця — змінено порядок висилки, — записують в чергу і воно випадає за 3—4 тижні, але потім знов пошлемо в початках травня.

Завжди Вам зичливий і служити готовий
М. Грушевський

P. S. Коли знаєте, напишіть — хто дістає в Галичині видання Академії, мені сього тут не довідатись. Збірник «За сто літ» вийшов (2 Ваші статті).

ЛНБ АН УРСР, від. рук., ф. 270, спр. 82, арк. 25. Автограф.

№ 13

5. VI. [1]927 [р.]

Високоповажний Михайле Степановичу!

На превеликий жаль, не можна пересилати Вам гроші в маю: коли пішов переводити наш співробітник, сказали йому, що цього місяця Вам уже пішли гроші від когось іншого, а правило каже, що одна особа і на одну особу може перевести тільки один раз не більше 50 доларів. Тому, щоб не повторилось щось подібне знову, добре було б щоб Ви написали нам іншу адресу (інше ім'я), на котре мусіли б піти гроші. Взагалі пересилання грошей за кордон обставляється все новими труднощами, так що годі їх подолати такому, як я. Але будемо старатися на протязі літа виплатити рахунок — коли пришлете, як прошу.

Листування Куліша з Білобородовим²³ отримав. Здається я писав Вам, що не радше дуже вгризатися в Куліша, а звернути більше уваги на галицьких письменників-соціалістів.

Ваш Михайло Грушевський

ЛНБ АН УРСР, від. рук., ф. 270, спр. 82, арк. 27. Автограф.

№ 14

19. XI. [1]927 [р.]

Високоповажний Михайло Степанович!

Вчора одержав частину кореспонденції Драгоманов—Франко²⁴, рік 1894. Але здається досі не одержано, принаймні коли я писав — від Вас поправок друкарських до I частини. Тим часом мені в Академії раз у раз колять очі, що її не можна випустити в світ. Я Вам писав вже про се кілька разів.

Питав я Вас, чи скопіювати Вам «Солдата на ночлеге», текст той запишемо на Ваш рахунок, коли Вам її треба. Під час гостин у нас акад. [еміка] Студинського, я говорив проєкт про потребу оброблення силами галицьких учених теми: Залежність української вірші і народної пісні від польських, чесько-словацьких і німецьких віршів XVII—XVIII в. Чи не могли б Ви прийняти участь у сій роботі?

З щирим привітом М. Грушевський

[P. S.] Прошу відписати негайно.

ЛНБ АН УРСР, від. рук., ф. 270, спр. 82, арк. 31. Автограф.

№ 15

21. III. [1]928 [р.]

Дорогий Михайло Степанович!

Одержав Ваше «З початків...»²⁵ дам до наукового збірника за рік 1928, як собі бажаєте. Незадовго приступимо до нього.

Щодо листування Франка і Драгоманова, то Академія далі не дає нам зволікати його випуску. З огляду, що Ви не можете самі зробити виказу помилок, прийдеться вибирати тут важніші помилки, які замінюють сенс, будуть виказані. В передмові ми пояснимо їх «обставинами від нас незалежними»: дефектами тутешньої техніки і неможливістю післати Вам коректу.

З щирим привітом М. Грушевський

ЛНБ АН УРСР, від. рук., ф. 270, спр. 82, арк. 34. Автограф.

№ 16

10. XI. [1]929 [р.]

Дорогий Михайло Степанович!

Дістав Вашого листа і дуже прошу якнайскорше виготовити і прислати такі знімки, як Ви пишете, я їх знаю, вони зовсім задовольняють. Прошу собі не брати занадто тяжко того 5 літнього плану, вперше в загальних рисах охарактеризувати свої плани занять. Привести реферат на сесію — се також не обов'язково, але як я писав і приїхати теж не обов'язково, якщо обставини не сприяють сій хвилі: що воно не завжди легко, се відомо і береється під увагу. Але прикро чути, що обставини Вашої праці такі несприятливі.

З щирим привітом М. Грушевський

ЛНБ АН УРСР, від. рук., ф. 270, спр. 82, арк. 36. Автограф.

№ 17

12. XI. [19]30 [р.]

Дорогий колего!

Вибачайте, що довго не відписував, була вхопилася мене така грипа, після котрої я досі ще не зовсім здоров. Найбільше неприємне в Вашім листі, що Ви не дістаєте правильно «України». Ми з жалем бачимо, що з того часу як висилка її за кордон відійшла до періодичного сектору, наші найближчі співробітники не дістають правильного журналу, і се розуміється дуже шкодить самому йому. Просимо, тим часом, написати на адресу редакції, яких випусків Вам бракує, то я скажу тим часом вислати Вам з редакційних, а на рік наступний, як будемо живі, може знайдемо більш вдовольняючий виказ експедиції.

Видання «Українського Наукового товариства в Києві»²⁶ належить на

Львівська бібліотека АН УРСР
 ВІСНИК РОКОПИСІВ
 № 20240/45

Михайле, як завжди! Не чекаю тебе, не знаю твоїх справ, як вони йдуть. Не знаю, чи вони тобі подобаються, чи ні. Але знаю, що вони тобі потрібні, і що ти їх любиш. І що ти їх завжди будеш любити. І що ти їх завжди будеш захищати. І що ти їх завжди будеш прославляти. І що ти їх завжди будеш пам'ятати. І що ти їх завжди будеш шукати. І що ти їх завжди будеш знаходити. І що ти їх завжди будеш використовувати. І що ти їх завжди будеш вдягатися. І що ти їх завжди будеш носити. І що ти їх завжди будеш поважати. І що ти їх завжди будеш шанувати. І що ти їх завжди будеш кохати. І що ти їх завжди будеш любити. І що ти їх завжди будеш цінувати. І що ти їх завжди будеш цілювати. І що ти їх завжди будеш цілювати. І що ти їх завжди будеш цілювати.

Ваш щиро
 М.Грушевський

5.VI.27

Автограф листа Михайла Грушевського до Михайла Возняка від 5 червня 1927 р.

1899

Дорогому г-ну 20/5 1899.

Дорогий Товарищу!

Доброго дня, як завжди, у вас завжди
пріємають до Герасимені з Відрі-
том. Дуже приємно, тим більше
що побачив і Тодора, так подає
маленько. Не мав часу, крім того
було в мене дуже багато справ, а втім
як завжди віражувати. Але на всі
книжки що є, промакиваючи
на всі книги через оті, щоб
можливо дещо промакивати. Де-
інде ж уявляю матеріалів:
як не єдиний, а багато видів
був ревізією матеріалу, що
ти, що так само там не єдиний
так буде мушкетерів:
ти як не каже Відрітом
маленько ситуації. Та все
тільки дещо, як і промакивати
в такій обстановці дещо:
заві.
Дякуючи до вас мені каже,
Казувати, крім того ти
показувати та показувати:
вас у всіх відрітій, і справді

Автограф початкової сторінки листа Богдана Лепкого до Василя Щурата від 23 травня 1899 р.

жаль, до найбільших рідкостей у Києві, я здається се Вам свого часу писав. Мусів би хтось взяти на себе спеціальне завдання — слідити за ним у антикварів. Я станом здоров'я рідко по них ходжу. Гроші, Вами згадані, — се мабуть зворот видатків за знимки з рукописів Кондрацького, післані Вам літом від нас.

З побажанням всього доброго М. Грушевський

ЛНБ АН УРСР. від. рук., ф. 270, спр. 82, арк. 37. Автограф.

№ 18

10. I. [1931 [р.]

Дорогий Михайло Степанович!

Передусім здоровлю Вас з Новим роком і бажаю Вам всього доброго. Далі — дякую за прекрасну віршу про Ганну Іванівну — пропущу її якнайскоріше. Автор, мабуть, був поляк, що старався потрапити під українське. Що ми тепер найбільше бажали б від Вас се статтю для збірника «Західня Україна»²⁷ — з новішого галицького, буковинського або закарпатського життя: соціального, культурного чи літературного нових часів — останніх десятиліть XIX або XX століття — особливо доби воєнної або повоєнної. Зробило би се нам приємність і прислугу. Для листування Олени Пчілки теж постараюсь знайти місце, присилайте. Але се менш актуальне: більший попит на Франка, Драгоманова, галицьких радикалів і соціалістів. Видавничі можливості сильно зменшились за 1930 рік; чи збільшаться вони чи ще зменшаться в 1931 році, в сій хвилі не можна передбачити. Маємо надію, що «Україна» і «За сто літ» в 1931 році будуть виходити, але з 1931 р. лишились такі великі останки, що майже заповняють сподівання 1931 р. Пишу се в пояснення моєї обережності в яких-небудь обіцянках. Хоч як ми раді Вашому співробітництву, ліцензій на автуру зменшено дуже.

Ваш М. Грушевський

ЛНБ АН УРСР. від. рук., ф. 270, спр. 82, арк. 40. Автограф.

ПРИМІТКИ

1. Йдеться про кн.: Писання Маркіяна Шашкевича / Видав Михайло Возняк. — Львів: Накладом Наукового товариства ім. Шевченка, 1912.

2. Очевидно, йде мова про рецензію на книгу: Петров М. Очерки из истории украинской литературы XVII—XVIII веков. Киевская искусственная литература XVII—XVIII веков, преимущественно драматическая. — К., 1911. — Рецензія на книгу М. Петрова не була надрукована.

3. Поема І. Франка «Терең у носі» написана у 1907 році і остаточно закінчена в 1913—1914 рр., опублікована М. Возняком у збірнику: За сто літ. — К., 1927. — Кн. I.

4. «Україна» — науковий три-, а з 1925 р. двомісячник українознавства — орган історичної секції Всеукраїнської Академії наук, що виходив за редакцією М. Грушевського в 1924—1929 рр.

5. Повідомлення про одержання «матеріалів про Єфименка і Нечуя» стосуються статей М. Возняка: 3 років заслання Петра Єфименка на Архангельщину // За сто літ. — К.,

1928.— Кн. 2.— С. 110—121; З листування Івана Нечуя-Левицького з галичанами // Науковий збірник за рік 1927.— К., 1927.— С. 119—153.

6. Мова йде про видавництво, що видавало збірники «Україна».

7. Листування І. Франка з М. Драгомановим увійшло до публікації: Возняк М. Із зносин М. П. Драгоманова з Галичиною // Україна.— 1926.— Кн. 5.— С. 137—155.

8. «Первісне громадянство» — науковий збірник, що виходив у 1926—1929 рр. заходами культурно-історичної комісії, пізніше науково-дослідної кафедри історії України за редакцією Катерини Грушевської (доньки М. Грушевського). Збірник присвячувався питанням примітивної культури та її пережитків на Україні, народної творчості в соціологічному освітленні.

9. Листування Л. Глібова увійшло до статті: Возняк М. З життя чернігівської громади 1861—1863 рр. / Листи Леоніда Глібова й Степана Носа до Олександра Кониського // Україна.— 1927.— Кн. 6.— С. 114—124.

10. Листування П. Чубинського — очевидно, М. Возняк готував це листування, але надруковане воно не було.

11. Ціппер Альберт — знайомий академіка М. Возняка, на адресу якого українські радянські видавництва надсилали гонорар М. Вознякові.

12. Лакиза Іван — літературознавець і критик 20-х років. Написав вступні статті до творів П. Куліша та М. Коцюбинського. Разом з П. Филиповичем та П. Кияницею редагував збірник «Іван Франко» (1926). Репресований у 30-х роках.

13. «За сто літ» — збірник, що виходив за редакцією М. Грушевського у 1926—1928 рр. Всього вийшло п'ять збірників.

14. Із збірника Кондрацького кінця XVII в. (кілька нових даних до старої української пісенності (подав М. Возняк) // Записки НТШ.— 1927.— Т. 146.— С. 155—179.

15. «Смутна проява» — анонімна стаття, що з'явилася у «Ділі» (1897, 1 травня). Автором її був Юліан Романчук. І. Франко відповів на неї віршем «Сідоглавому».

16. «Як я став казньонним радикалом» — брошура І. Франка, видана накладом «Життя і слова» в 1897 р. Брошура спрямована проти москвофільства в Галичині.

17. І. П. — особа не встановлена.

18. Науковий збірник, 1926: Додаток до збірника «Україна» (виходив у 1924—1928 рр.).

19. Іванець Григорій Антонович — секретар Археографічної комісії у Києві в 20-х роках.

20. Лазаревська К. О. — дочка Олександра Лазаревського, історик і археограф, співробітник ВУАН.

21. Йдеться про статтю: Возняк М. Автобіографічні знахідки до характеристики В. Александрова // Україна.— 1928.— Кн. 4.— С. 80—93.

22. Листування І. Франка з Доманицьким опубліковане в статті: Возняк М. З приводу двадцятиліття «Кобзаря» в редакції В. Доманицького // За сто літ.— К., 1930.— Кн. 5.— С. 272—304.

23. Стаття М. Возняка «П'ять листів П. Куліша до О. Білобородова надрукована в «Україні» (1929.— Кн. 38.— С. 88—92).

24. У статті М. Возняка «До історії місії М. Драгоманова» подані листи М. Драгоманова до І. Франка (Україна.— 1929.— Кн. 32.— С. 48—72).

25. Стаття М. Возняка «До початків нового українського письменства» надрукована в «Науковому збірнику за рік 1928» (1928.— Т. 28.— С. 100—107).

26. «Українське Наукове товариство в Києві» засноване в 1907 р. за ініціативою співробітників «Киевской Старини». Видавало «Записки...» та журнал «Україна». У 1921 р. Товариство увійшло до складу Академії наук.

27. «Західня Україна» — літературно-мистецький і громадсько-політичний журнал. З 1927 р. — неперіодичний збірник, а з 1930 до 1933 р. — місячник. У ньому друкувалися художні твори та статті письменників і вчених — вихідців із західноукраїнських земель.